

Sûfî Perspektif

Kadir ÖZKÖSE*

Beğir SARI

TASAVVUF EHLİNİN ŞER'İ ŞERÎFE
SADÂKATİ

“Şerîat, vahiyle sâbit din kurallarını ifade eden bir kavramdır. Tarîkat, şerîat esaslarına riayetle dinin özüne erişme riyazetinin belirli bir disiplin içinde gerçekleştirilmesini hedefleyen tasavvuf müessesesi veya kısaca Allah’a ulaşan yol demektir.”

Başlangıçtan beri sûfiler, tasavvuf ilminin şer’i şerîfe bağlılığını sık sık vurgulamışlardır. Vuslata en yakın ve kâmil yolun tasavvuf olduğunu belirten İmam Rabbânî (ö. 1034/1624), tasavvuf yolunda mesafe kat etmenin şartlarını; “ehl-i sünnet ve’l-cemaat itikadına sahip olmak, Peygamber Efendimizin sünnetine uymak, bid’atlerden ve nefsanî arzulardan kaçınmak, ruhsatları terk edip azimetle amel etmek” şeklinde sıralarken, ilk dönem sûfilerinden Sehl b. Abdullah et-Tüsterî (ö.283/896) de tasavvuf ilminin sınırlarını; “Kur’ân’a bağlılık, sünnete uymak, helal lokma yemek, başkalarını üzmemekten kaçınmak, günahlardan uzak durmak, sık sık tevbe etmek ve herkesin hakkını gözetmek” diye belirlemektedir.¹ Şu bir gerçek ki, dinî hükümleri başkalarına telkin eden sûfiler, onlar için genelde kolay olanı öngörürler. Ancak onlar, dinin gereklerini bizzat kendileri yerine getirirken oldukça sıkı davranırlar. Takvâ, vera’ ve azîmet yolunu tercih ederler.²

Diğer İslâmî ilimlerde olduğu gibi Tasavvuf ilminin dayanakları Kur’ân ve hadislerdir. Meselâ Ebû Süleyman ed-Dârânî (ö.215/830), kalbine doğan tasavvufî his ve nükteleri Kur’ân ve hadisten delillerle desteklemeyi şiar edinirken,³ Ebû Hamza el-Bağdâdî (ö.289/901) de tasavvufî vus-

latın ancak sünnete bağlı kalmakla sağlanabileceğini belirtmektedir.⁴

Biyolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarımız, ailevî sorumluluklarımız, içtimaî yükümlülüklerimiz gündelik hayatımızın önemli koşuşturmalarındandır. Allah ile beraberlikten aldığı mânevî huzuru daim kılmak isteyen Bâyezîd-i Bistâmî (ö.243/848) Allah’tan kendisini yemek külfeti ve kadın sıkıntısından kurtarması için dua etmek isteyecek olur. Fakat Peygamber Efendimizin böylesi bir yola tevessül etmediğini düşünerek vazgeçer. Sevenlerine de sünnete muhalif hal ve hareketlerden kaçınmayı öğütler.⁵

Tasavvuf yolunu tercih edeceklere Zünnûn el-Mısırî (ö. 245/859) şu tavsiyede bulunmaktadır: “*Cehâletini gidermek isteyenler âlimlere, arzularını dengelemek isteyenler zahitlere, yerinde söz söylemek isteyenler mârifet ehline gitsin.*”⁶ Benzer hassasiyeti Ahmed İbn Atâ Edemî (ö. 309/921) göstermekte ve şu tavsiyede bulunmaktadır: “*Senden ilâhî hakikatler ile ilgili bir husus sorulursa onu ilim sahasında ara. Eğer orada bulamazsan hikmet meydanında ara. Eğer orada da bulamazsan aradığın şeyi tevhid akîdesi ile ölç. Bu üç yerde de bulamazsan, öyle meseleyi götür şeytanın yüzüne çarp. Çünkü bu ilim değil, vesvesedir.*”⁷

Sûfîlerin zâhir-bâtın, ilim-amel, şerîat-hakikat ilişkisi çerçevesindeki genel tavırlarını İmam Mâlik (ö.179/795) şu tesbiti ile ortaya koymaktadır: *“Fıkıh okumadan tasavvufa yönelen zındık, tasavvufu bilmeden fıkhâ dalan ise fâsık olur. İkisinin birleştirilmesinden ise hakikat doğar.”*⁸

Şerîat, vahiyle sâbit din kurallarını ifade eden bir kavramdır. Tarîkat, şerîat esaslarına riayetle dinin özüne erişme riyazetinin belirli bir disiplin içinde gerçekleştirilmesini hedefleyen tasavvuf müessesesi veya kısaca Allah’a ulaşan yol demektir. Hakikat, işin gerçeği ve mâhiyeti demektir. Bu üç kavram birlikte kullanıldığında hakikat, Allah’a ibadet (şerîat) ve O’na ubûdiyeti talep (tarîkat) sonucunda O’nu müşâhede etmeyi ifade eder. Bu sebeple İslâm bilginlerince şerîat, tarîkat ve hakikatın bir bütün olarak görülmesi gerektiği belirtilmiştir.⁹

Şer’-i şerîfe ve zâhirî ahkâma sadâkati öngören tasavvuf büyükleri, tasavvuf veya hakikat adına şer’î hükümlerden ödün vermeyi istikametten sapma olarak değerlendirmişlerdir. Çünkü şer’-i şerîfi dışlayan hakikat iddiaları esasız ve anlamsızdır. Şer’-i şerîf insanlar üzerinde geçerli olan ilâhî hükümlerken, hakikat ise ilâhî inâyetin filini görmektir. Şerîat, Allah’a kulluk etmek, hakikat ise Allah’ı müşâhede etmektir. Şerîat Allah’ın emirlerine itaat etmek, hakikat ise basîretle Allah’ın kadir olduğu, izhâr veya gizlediği şeyleri bilmektir. Allah (c.c.) şerîatın edeplerini nefsine egemen kılanların kalbini marifet nuru ile ışıklandırır. Aynı şekilde iç dünyasını murâkabe ve ihlâsla sağlamlaştırılanların zâhirini Hak Teâlâ, mücâhede ve sünnete tâbî olma hâli ile süsleyecektir.¹⁰ Kişinin hâl ve hareketleri, söz ve söylemleri, edep ve ahlâkı ile Peygamber Efendimize tâbî olmasından daha üstün bir pâyeye yoktur.¹¹ Kitap ve sünnete uygun hareket etmeyen, edebe aykırı

tavır sergileyen, farzları edâ etmeyen ve sâlihlerle beraber olmayan kimseler mânevî hâllere giriftar olamazlar.¹² Nakşibendiyye meşâyihundan Alâeddîn-i Attâr'ın ifadesiyle dervişin cismi ile şerîatta, aklı ve ruhu ile tarîkat ve hakîkatte, sırrı ile de keyfiyetsiz bir şekilde vuslat halinde olması gerekmektedir.¹³

Müritlerinden biri olan Hacı Lahûrî'ye bir mektubunda şöyle seslenmektedir: “Şerîat üç kısımdan mürekkeptir; ilim, amel ve ihlas. Bu üçü mevcut olup gerçekleştirilmedikçe şerîatın îfâ edildiği söylenemez. Şerîat îfâ edildiğinde Allah (c.c.)'ın rızası gerçekleşir ki dünya ve âhiretteki saâdetin bütün biçimlerinden daha üstündür... Şerîat hem dünya, hem de âhiretteki bütün saâdetlerin teminatıdır ve insan için şerîattan gayrı ihtiyaç duyacağı herhangi bir nesne bulunmamaktadır... Tasavvuf ehlini toplumun diğer kısmından ayıran tarîkat, şerîatın hizmetkarıdır ve onun üçüncü unsuru olan ihlasın kemâle erdirilmesi vazifesini görür. Tarîkata ulaşmanın amacı şerîata ilave bir şeyler oluşturmak değil, sadece şerîatın kemâlidir... Mânevî halleri ve cezbe anlarını bu yolun amaçları arasında hayal eden ve keşfi tecrübenin bu yolun amaçlarından olduğunu varsayan o basîreti kıt kimseler, kaçınılmaz olarak kuruntu ve hayalin hapsine kapılacaklar ve şerîatın mükemmelliklerinden mahrum kalacaklardır.¹⁴

Saîd Havvâ, *Ruh Terbiyemiz* isimli çalışmasında kendi tecrübesinden şu şekilde bahsetmektedir: “Çok denedim, çok gördüm. Ama İslâm esaslarına uygun temiz bir tasavvufî terbiye almış kişiler dışında nefiste kemâl, sulûkta ihsân ve akıllıca muâmele gücüne sahip nadir kimseler görebildim. Gerçek tasavvuf, gerçek akâidenin zevkine ermektir. Bunu aşarsa tasavvuf zındıklık olur. Tasavvuf olmaktan çıkar. Çünkü tasavvuf ilminin sınırlarını gösteren akâid ilmidir. Akâid ilmini de ikmal eden, tasavvuf ilmidir.”¹⁵ Rus İslâmoloğu E.Mallikski ise geçmişte olduğu gibi çağımızda da tasavvufun diriltici nefesinin önemine şu sözleri ile dikkat çekmektedir: “İslâm dininin özünü yakalamadan ritüellerin kuru tekrarı inancın donuklaşmasına ol açmaktadır.

İslâm dünyasındaki entelektüel hareketlerin başarısı, tekrar tasavvuf bayrağına sarılmalarına bağlıdır. İslâmî düşüncenin yeniden doğuşu ancak tasavvufun etkisi ile gerçekleşebilir.”¹⁶

Tarîkat erbabını dervişlik edebine uygun hareket etmeye çağıran Eşrefoğlu Rûmî'nin şu dizeleri ile makalemizi özetlemek istiyorum:

*Bu dervişlik yoluna sıdk ile gelen gelsin,
Hak'tan özge ne ki var gönlünden silen gelsin.
Dervişlik dedikleri bî-nihâyet denizdir,
Bu pâyansız denizin mevcini duyan gelsin.
Dervişlik dedikleri bir tükenmez kân olur,
Hâss u âmm kul u sultân bu kândan alan gelsin.
Derviş dolu nur doğar her lâhza göğe açar,
Ben diyem doğru haber cânına kıyan gelsin.
Dervişin gözü açık, dünü-günü uyamak,
Bu söze Tanrım tanık, bakmadan gören gelsin.
Dervişin kulağı sak, Hak'tan alır ol sebak,
Depremden dil dudak, sözü işiten gelsin.
Dervişin kolu uzun çıkarır münkir gözün,
Şarkdan garba düpdüzün sunmamak iren gelsin.
Dervişler Hakk'ın dostu, canlar ezel mesti,
Aşk şem'ini yaktılar pervâne olan gelsin.
Bu Eşrefoğlu Rûmî dervişliğe geleli,
Nefsindedir çektiği, nefsin öldüren gelsin.*

Dipnot

* Doç. Dr.

- 1 İmam Gazali, *el-Munkuzu mine'd-dalal*, haz.Abdülhalim Mahmud, Daru'l-Kitab'l-Lübnani, Beyrut 1990, s. 278.
- 2 Ebû'l-Kasım Abdülkerim el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye fi ilmi't-tasavvuf*, haz. Ma'ruf Zerrik ve Ali Abdulhamid Baltacı, Daru'l-Hayr, Beyrut 1993, s. 390-391.
- 3 Abdurrahman es-Sülemî, *Tabakâtu's-süfîyye*, Mısır 1953, s. 78; Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 411.
- 4 Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 395.
- 5 Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 396.
- 6 Abdullah Aydınlı, *Doğuş Devrinde Tasavvuf ve Hadis*, Seha Neşriyat, İstanbul 1986, s. 84.
- 7 Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 391.
- 8 Sülemî, *Tabakâtu's-süfîyye*, s. 224; Mustafa Kara, *Din hayat Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler*, İstanbul 1990, s. 80.
- 9 Mustafa Kara, *Dervişin Hayatı, Süfînin Kelâmı Hal Tercümeleri-Tarikatlar-İstılahlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005, s. 31-32.
- 10 Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 429.
- 11 Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 391.
- 12 Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 394.
- 13 Ahmet Cahid Haksever, *XI. Yüzyıl Bir Türk Türk Süfisi Yakub-ı Çerhî*, Basılmamış Doktora Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, dan. Prof.Dr. Ethem Cebecioğlu, Ankara 2005, s. 152-153.
- 14 Hamid Algar, “Nakşibendi Tarikatının Kısa Tarihçesi”, *Nakşibendilik*, haz.: A. Cüneyt Köksal, ter.: Nurullah Kotlaş, İnsan Yayınları, İstanbul 2007, s. 35.
- 15 Said Havva, *Ruh Terbiyemiz*, İstanbul 1986, s. 27,94.
- 16 Alexandre Bennigsen, ve Chantal Lemerrier-Quelquejay, *Süfî Ve Komiser Rusya'da İslâm Tarikatları*, Frn.ter.Osman Türer, Akçağ Yayınları, Ankara 1988, s. 231.